

DE STRUISVOGELS IN ZUID-AFRIKA.

DOOR

Dr. F. W. KRECKE.

Onder de weinige vreemde gewesten, waar eene Nederlandsche bevolking zich blijvend gevestigd heeft, behoort Zuid-Afrika. Hoewel het klimaat, de grond en de voortbrengselen niet zoozeer van die van Midden-Europa afwijken, om een voortdurend verblijf voor Europeanen onmogelijk te maken, leveren zij toch verschillen genoeg op, om het onderscheid te verklaren, hetwelk tusschen den Afrikaanschen kolonist — den *Afrikaander* — en de bewoners van het moederland bestaat. Men vindt daar, om eene spreekwijze der kolonisten te gebruiken, rivieren zonder water, bloemen zonder geur en vogelen zonder zang. Inderdaad zijn vele groote rivieren, gedurende een gedeelte van het jaar, bijna droog, zoodat men ze doorwaden, of met wagens kan doortrekken; werkelijk mist men in Zuid-Afrika rozen en andere geurige bloemen, die aan ons werelddeel eigen zijn, en zijn die vervangen door tal van eigenaardige heideplanten, geraniums en lischdodden met prachtig gekleurde, doch reukelooze bloemen; wel vindt men er tal van vogels, zooals bontgekleurde vliegenvangers, honigzuigers en andere, maar de zangvogels, die ons, des zomers, op hunne aangename tonen onthalen, worden hier bijna geheel gemist. In de binnenlanden vindt men bovendien den reus onder de vogels, de struis, die men in de laatste jaren heeft leeren temmen en kunstmatig uitbroeden. Daardoor is een nieuw bedrijf, de struisvogelenteelt, ontstaan, die, met den landbouw en de schapenteelt, benevens het vroeger door ons beschouwde

diamant-graven¹, de voornaamste bron van welvaart van een deel van Zuid-Afrika uitmaakt. Door verschillende opgaven daartoe in staat gesteld, zullen wij omtrent de struisvogels en hunne kunstmatige teelt eenige mededeelingen doen.

De struis is de grootste der thans levende vogels, hoewel nog in historische tijden, op Madagascar en Nieuw-Zeeland, reusachtiger verwante vormen gevonden werden.² Zijne hoogte is meer dan twee meters, van enkele zelfs bijna drie, terwijl zijn gewicht 100 tot 150 kilo bedraagt. De kop is zeer klein, de snavel breed, plat en stomp, de oogen zijn klein. De kop en het bovenste deel van den hals zijn naakt, het onderste deel van den hals, de borst, rug en buik zijn, bij den haan, met blinkend zwarte vederen bedekt, hier en daar met enkele grijze gemengd; deze laatste komen alleen te voorschijn, wanneer de vederen in wanorde geraten. De vederen der vrouwelijke struisvogels zijn grijs of aschgrauw van kleur. De jongen zijn gedurende het eerste jaar grijs, eene kleur, die in volkomen overeenstemming is met die van den grond, waarop zij gewoonlijk leven. Zooals bekend is, kan de struis niet vliegen; in plaats van slagpennen heeft hij, in de vleugels en den staart, zachte, breede, los gekrulde vederen. De staartvederen en de eerste vleugelveder zijn bij beide geslachten wit, de overige vleugelvederen zwart en maken het grootste sieraad dezer vogels uit. De hoeken der vleugels zijn van doornen voorzien. Hij bezit kale, roodachtig grijze, krachtige, hooge pooten, waaraan slechts twee teenen voorkomen, waarvan de buitenste zonder nagel is. Door zijn langen hals, den vorm zijner pooten en de eeltachtige plekken, die hij aan het onderlijf heeft, herinnert de struis eenigzins aan den kameel, waarmee hij ook de verblijfplaats en het voedsel gemeen heeft. Van daar dan ook zijn wetenschappelijke naam: *Struthio Camelus*.

Het vaderland van den struisvogel is geheel Afrika, behalve Egypte, benevens het zuidelijk deel van Arabië, waar hij in vlakke en dorre streken gevonden wordt. In Noord-Afrika zijn de struisen echter kleiner dan in het Zuiden van dit werelddeel.

Aan de Israëlieten was de struis bekend, even als aan de oude Grieken en Romeinen. Ten tijde der keizers deden deze vogels reeds bij de wedrennen dienst. Struisvederen worden, sinds de vroegste tijden, als sieraad

¹ Zie: Album der Natuur 1878, pag. 239.

² Zie: Idem 1853, pag. 1, 1854 p. 323; 1855 p. 57.

gebruikt: de Romeinsche krijgslieden, zoowel als de middeleeuwsche ridders versierden daarmede hunne helmen; de Janitsaren pronkten daarmede op hunne tulbanden, terwijl zij, in onzen tijd, een aanzienlijk handelsartikel zijn geworden, waarmede onze dames hare hoeden versieren.

Het voedsel van den struis bestaat uit verschillende kruiden en planten, peulvruchten en boombladeren, benevens insekten en wormen; zelfs ratten en muizen worden door hem niet versmaad. Hij is een onverzadelijke gulzigaard, die dikwijls, om de spijsvertering te bevorderen, steenen en andere harde en onverteerbare voorwerpen inslikt. Dikwijls treft men struizen aan in streken, waar volstrekt geen plantengroei aanwezig is, zoodat men niet begrijpt, van waar hij zijn voedsel krijgt: doch als een echte zoon der woestijn kan hij lang vasten; ook kan hij verscheiden dagen leven zonder te drinken, hetgeen hem in dorre, waterlooze streken goed te pas komt; wanneer hij echter water vindt, dan drinkt hij overvloedig. — Het vleesch van jonge struisvogels is niet onaangenaam van smaak, dat der ouden hard en taai; toch werd het in vroegere tijden tot voedsel gebruikt.

De struis is een gezellige vogel: nu en dan vindt men hem in groote troepen in vereeniging met zebra's, springbokken ¹, wilde beesten ² en andere dieren; reeds XENOPHON verhaalt, dat het leger van CYRUS struizen vond in gezelschap van wilde ezels. De struis leeft in veelwijverij: in den broedtijd vindt men elken haan met twee of drie hennen te zamen, die hare eieren in één en hetzelfde nest leggen. Dit bestaat eenvoudig uit eene holte van omstreeks één meter in den grond, met een rand van zand daarom heen. Zoodra 10 of 12 eieren in het nest zijn, beginnen de struizen te broeden, en wel afwisselend: des daags is eene der hennen op het nest; des nachts broedt de haan, om de aanvallen van jakhalzen en andere roofdieren te kunnen afslaan. Dikwijls vindt men deze dieren dood naast het nest. Gedurende het broeden leggen de hennen voortdurend eieren, totdat het nest vol is, waarin gewoonlijk 30 tot 35 eieren plaats vinden. De later gelegde eieren worden wanordelijk rondom het nest geplaatst en dienen om de pas uitgekomen jongen te voeden, waartoe zij door de ouden worden stuk getrapt. De jongen kunnen namelijk niet terstond het moeielijk verteerbare voedsel der ouden gebruiken. De broedtijd duurt omstreeks 40 dagen. Gedurende den dag verlaten, bij warm weder, niet zelden

¹ *Antilope euchore.*

² *Antilope Gnu.*

de ouden het nest, dewijl de zonnewarmte dan voldoende is, om de eieren uit te broeden. Wanneer de nachten zeer koud zijn, ziet men soms twee vogels te gelijk op het nest zitten. Gedurende het broeden worden de eieren van tijd tot tijd omgekeerd. De schaal is vuil wit, met geel gemarmerd, zeer dik, blinkend en poreus; de vorm fraai en aan beide einden bijna gelijk. Zij zijn smakelijk, blijven lang versch en worden dikwijls tot het bereiden van gebak gebruikt; de inhoud staat met omstreeks 24 hoendereieren gelijk. Uit de schalen maakt men bekens, die na eenigen tijd ¹ zoo hard worden als ivoor.

Bijzonder zorgvuldig trachten de oude struizen de plaats te verbergen, waar zij hun nest hebben; zoodra zij bemerken dat het ontdekt is, vernielen zij het terstond zelf. Wanneer de plaats der eieren veranderd, of hun getal verminderd is, dan trappen zij ze allen stuk en leggen elders een nieuw nest aan. Wanneer derhalve de Afrikanen een nest ontdekken, gaan zij, wanneer het door de vogels verlaten is, tegen den wind daarheen en verwijderen met een boomtak zorgvuldig hunne voetsporen. Zij schuiven met behulp van een langen stok, de eieren naar zich toe, die rondom het nest liggen. Op die wijze is een nest eene rijke voorraadschuur, waaruit zij, gedurende een paar maanden, alle twee of drie dagen zooveel eieren halen, als zij behoeven. Men vindt gedurende het geheele jaar nesten, maar in de wintermaanden (Juni tot September) zijn zij in Zuid-Afrika het talrijkst. In dien tijd zijn de vederen niet veel waard, daar zij, door het broeden, beschadigd worden.

De jonge struizen zijn, wanneer zij het ei verlaten, omstreeks zoo groot als eene hen; spoedig zijn zij in staat de ouden te volgen, die, wanneer zij gejaagd worden, allerlei listigen gebruiken om hunne jongen te redden. Een jager verhaalt, dat hij een troep jonge struizen ontmoette, onder de hoede van een haan en eene hen. Zoodra de ouden bemerkten dat zij achtervolgd werden, trachtte de hen den jager te misleiden, op dezelfde wijze als de wilde eenden dit dikwijls doen: zij

¹ Op de laatste Parijsche tentoonstelling waren uit Noord-Australië eieren van den aan de struizen verwanten *Emoe* (*Dromaeus Novae-Hollandiae*) ingezonden, die iets kleiner dan struiseieren zijn. Zij waren in goud- en zilverdraad gevat en leverden verschillende zeer fraaie voorwerpen op, zooals inktkokers, doozen, bakjes, enz. Door hunne groene kleur gelijken zij op brons, vooral wanneer zij in zilver gevat zijn.

vluchtte met uitgespreide vleugels en viel, alsof zij gewond was, op den grond neder; toen zij bijna door haar vervolger was ingehaald, zette zij het uit alle macht op een loopen, zoodat zij weldra uit het gezicht van den jager was verdwenen. Intusschen had de haan zich, in alle stilte, met de jongen verwijderd.

De loop van den struis is waarschijnlijk de snelste van alle dieren. Wanneer hij vervolgd wordt, doet hij, volgens LIVINGSTONE, stappen van 3,5 tot 4 meters, ja zelfs 4,2 meters. Men kan de bewegingen zijner pooten evenmin volgen, als die van de spaken van een wagenrad, dat snel ronddraait. Zijne snelheid bedraagt dan niet minder dan 43 kilometers in het uur, gelijkstaande met die van een gewonen spoortrein. Wanneer hij zeer snel loopt, laat hij zijne vleugels over den grond slepen. — De struisvogel is zeer sterk: zelfs met twee personen op den rug loopt hij zoo snel als een harddraver. In zijne pooten heeft hij zooveel kracht, dat hij met één slag — hij slaat altijd vooruit — een mensch kan dooden.

De jacht op struisvogels geschiedt het best, wanneer zij zich in troepen verzamelen. Men verontrust hen dan voortdurend, zoodat zij niet geregeld hun voedsel kunnen zoeken. Daardoor worden zij zoo vermoeid, dat zij ten slotte kunnen worden ingehaald en met stokken afgemaakt worden, om de vederen niet te bevleken met bloed. Dikwijls worden de jongen levend gevangen en getemd. Bij de buitengewone snelheid, waarmede de struisen zich bewegen, is het bijna onmogelijk dat zij door één jager te paard worden gejaagd. Meestal vereenigen zich daartoe vier of vijf, die zich, op zekeren afstand van elkander, plaatsen. De eerste zoekt de struisvogels op en jaagt hen naar den tweeden, die hen, op zijne beurt, eenigen tijd achtervolgt, waarna hij hen naar den derden jager drijft. Eerst wanneer zij onder het bereik van den vierden of vijfden jager zijn gekomen, zijn zij vermoeid genoeg om hen, zonder bezwaar, te naderen en af te maken. De inboorlingen bedienen zich, bij de jacht, van de volgende list: zij steken den kop van een struisvogel op een stok, die omstreeks zoo lang is als de hals van den vogel. Vervolgens verven zij hun lichaam hier en daar wit, en bevestigen daaraan zoovele vederen, dat men hen in de verte voor een struisvogel zou houden. Nu nemen zij den stok met den kop in de eene en pijl en boog in de andere hand en naderen, zoo toegetakeld, terwijl zij de bewegingen van den vogel zoo goed mogelijk nabootsen, eene kudde struisen, totdat zij hun, met eenige goed gemik-

te pijlen, doodelijke wonden kunnen toebrengen. ¹ Op dezelfde wijze jagen zij ook het wilde beest dat zich, gelijk wij boven zagen, niet zelden in gezelschap der struizen ophoudt. Ook is het voorgekomen, dat een Boschjesman zoo juist den struis nabootste, dat hij door een zijner stamgenooten werkelijk voor zulk een vogel werd gehouden, zoodat hij alleen door zich van zijne vermomming te ontdoen aan den doodelijken pijn van zijn makker ontkwam. Dat de struisvogel zoo dom zou zijn, om, wanneer hij achtervolgd wordt, zijn kop in het zand te steken, in de meening dat hij dan door den jager niet gezien wordt, is niets meer dan eene fabel, die waarschijnlijk hieraan haar ontstaan verschuldigd is, dat de struis, wanneer hij achterhaald wordt, zijn kop zooveel mogelijk verbergt, daar deze de meest kwetsbare plaats van zijn lichaam is, en zich met zijne pooten verdedigt. Bij de jacht worden de struisvederen dikwijls beschadigd door doornstruiken, die bij de kolonisten de eigenaardige namen van *Haak-en-steek* en *Wacht-een-beetje* dragen.

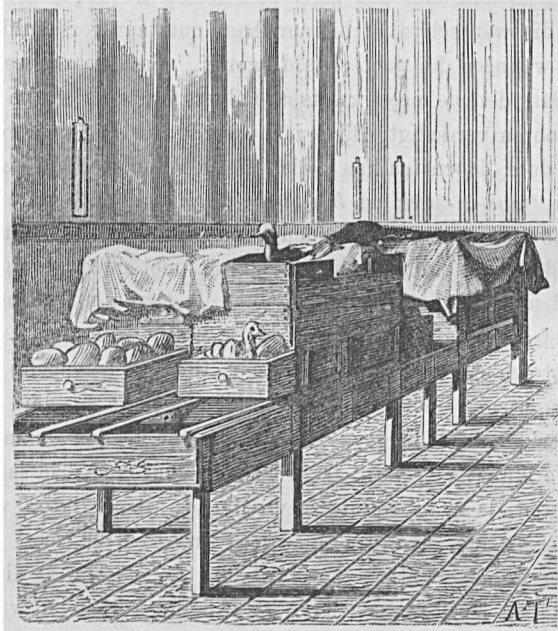
Reeds voor geruimen tijd hadden twee kolonisten te Beaufort-West, in de Kaapkolonie, MOLTINI en PRITSCHARD, met goed gevolg struisvogels gehouden, doch het was niet gelukt de eieren uit te broeden. Na vele vergeefsche pogingen slaagde de Engelsche kolonist A. DOUGLASS, te Grahamstown, hierin. Voor omstreeks tien jaren was hij in het bezit van drie struisvogels, later kreeg hij nog acht daarbij. Zoodra hij had opgemerkt dat zij in gevangenschap eieren legden, nam hij proeven om die kunstmatig uit te broeden. Gedurende drie jaren waren de uitkomsten daarvan weinig bevredigend, maar later werden zij door de toepassing van een nieuwen broedtoestel zeer voldoende. DOUGLASS zag zijne elf struisvogels tot 900 aangroeien, en die vermeerdering gaat nog steeds geregeld voort. Andere kolonisten volgden zijn voorbeeld en thans is de struisvogelteelt een der weldaden voor de dorre en onvruchtbare streken van Zuid-Afrika, die tot weinig anders kunnen dienen. DOUGLASS gebruikt voor zijne struisvogels 480 hectaren oneffen land, hetwelk vroeger als weide voor schapen diende. ² De grond schijnt echter ontaard en verzuurd te zijn, zoodat hij voor de schapen geene genoegzame hoeveelheid voedsel opleverde, doch de struisvogels vinden daarop nog genoeg planten om zich te onderhouden. Met uitzonde-

¹ Op eene dergelijke wijze worden ook de Emoe's op Nieuw-Holland gejaagd. Zie Album der Natuur 1866, p. 64.

² De schapenteelt neemt insgelijks thans in Zuid-Afrika eene groote vlucht: men schat het aantal dezer dieren op 20 millioen stuks.

ring van de jongen en zieken, zoeken de struisvogels hun eigen voedsel.

Zonder kunstmatige broedinrichting gaat de teelt der struisvogels moeielijk, daar de vogels, bij het broeden, hunne vederen bederven. De broedinrichting, waarvan onderstaande figuur naar eene photographie, op de Parijsche tentoonstelling aanwezig, eene voorstelling geeft, bestaat uit een vertrek, hetwelk door kunstwarmte op de vereischte temperatuur wordt gehouden. Verschillende thermometers geven

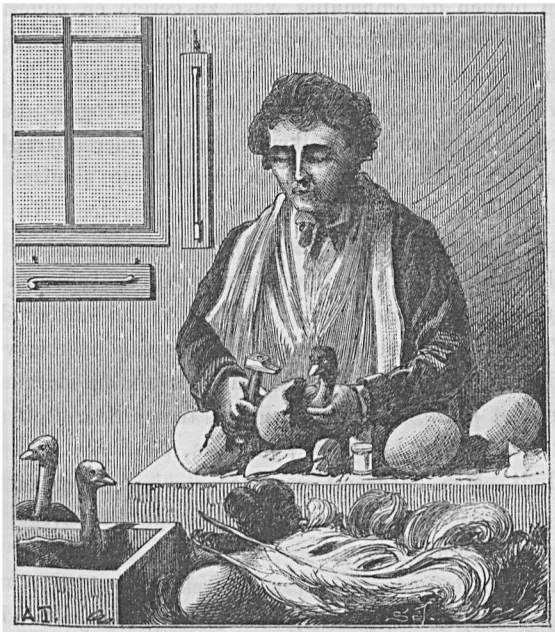

Broedkamer der struisvogeleieren.

de temperatuur daarvan aan. In het midden staat eene tafel, van 3 meters lengte, en de halve breedte; hierop zijn verschillende bakken geplaatst, waarin de eieren worden gelegd nadat ze met flanel zijn omgeven. Verschillende voorzorgsmaatregelen moeten worden in acht genomen, om het uitbroeden goed te doen plaats hebben: de temperatuur moet behoorlijk geregeld worden; is zij te hoog, dan trekt het dooier-vlies zich tezamen en de vrucht verstikt; is zij te laag, dan ontwikkelt zij zich onvolkomen. Eene zekere mate van vochtigheid is mede noodig; daarbij moeten de eieren drie malen daags worden omgedraaid, daar, zooals wij boven zagen, de ouden dit ook bij het broeden doen.

In een paar der in de figuur voorgestelde bakken ziet men een jongen struisvogel die pas het ei heeft verlaten.

Aan de bewegingen van den jongen vogel en aan andere teekenen, die door den heer DOUGLASS zijn opgemerkt, kan de opzichter der broedinrichting, op één uur na, zien, wanneer het jong gereed is de schaal te verlaten. Hij neemt dan de taak van verloskundige op zich en helpt den vogel den dop verbreken, waarbij hij verschillende werktuigen bezigt. Onderstaande figuur, insgelijks naar eene photographie

Het verbreken van het ei.

op de Parijsche tentoonstelling aanwezig, stelt den opzichter voor terwijl hij daarmede bezig is. Vervolgens neemt deze de taak van voederster op zich en geeft de jonge vogels eieren te eten, daar zij gedurende de eerste dagen nog geen plantenkost kunnen verdragen.

Later worden de jonge struizen aan de zorg van een inlander toevertrouwd, die 30 dezer dieren onder zijne hoede krijgt. Hij drijft hen van den morgen tot den avond in de velden met lucerne (*Medicago sativa*) rond, maait bovendien dit gewas voor hen af en voorziet hen van kiezelstenen, die zij voor hunne spijsvertering noodig hebben, en van water. De jonge dieren zijn dan ook zeer aan hun oppasser gehecht,

Nog later worden de vogels op de uitgebreide velden gebracht die, met een enkel ijzerdraad, hetwelk op paaltjes rust, is afgerasterd, waar ze in vrijheid rond dwalen. Eenmaal per week worden zij binnen eene omheining gedreven. Dit geschiedt door mannen te paard, die van lange doorontakken voorzien zijn, waarmede zij de onwillige vogels voor zich uitdrijven; enkele dezer dieren blijven zeer wild en brengen, met hunne krachtige pooten, gevaarlijke schoppen toe; een der ruiters heeft een zak met Turksch koren bij zich, waarop de struizen zeer gesteld zijn, en hiermede lokt hij hen binnen de omheining waar zij geteld en nagezien worden.

Wanneer de vogels een jaar oud zijn, worden ze geplukt; deze bewerking wordt twee keeren 's jaars herhaald. Hoelang dit zonder nadeel kan worden voortgezet, is onbekend: er zijn vogels, die gedurende 16 jaren geplukt zijn en toch telkens al hunne vederen terugkrijgen. Als de tijd van het plukken is gekomen, worden de struizen binnen de omheining gedreven, waarna de deur wordt gesloten. Nu worden zij zoo dicht op elkander gejaagd, dat zij niet in staat zijn te schoppen, of hunne vleugels te bewegen. Dan gaan personen tusschen hen in en trekken hun de gewenschte vederen uit, of wel zij snijden die zoo kort mogelijk af. Het eerste is het voordeeligst: de uitgetrokken veder wordt spoediger door eene nieuwe vervangen dan de afgesnedene, daar de schacht dan niet eerst behoeft verwijderd te worden. Ook schijnt het dat het uittrekken niet bijzonder pijnlijk is, daar het dier daaronder niet veel lijdt. Men ontleemt aan den struisvogel alleen de staartvederen en de eerste vleugelveder, die wit zijn, benevens de tweede vleugelveder, die zwart is.

Daarna worden de vederen in een vertrek gebracht, waar ze zorgvuldig worden uitgezocht, gereinigd en in bundels bij elkander gepakt. Vervolgens worden ze in kisten gelegd en naar de Londensche markt verzonden. De duurste vederen worden voor 30 ponden sterling (£ 360) het halve kilo verkocht.

Van hoeveel belang de struisvogelenteelt voor Zuid-Afrika is, kan uit de volgende getallen blijken: in 1865 waren in de Kaapkolonie nog slechts 80 tamme struisvogels, in 1875 niet minder dan 32.247, en thans wordt hun getal op 40.000 geschat. De uitvoer van struisvederen bedroeg in 1864 17.863 Engelsche ponden (9.110 kilo), ter waarde van 81.754 ponden Sterling (£ 981.000) en in 1874, 36.829 Eng. ponden (16.710 kilo) ter waarde van 205.540 ponden Sterling (£ 2.466.480).

November 1878.
